

H 1856 37

Ad
actum sollemnem,
quo
Viro Clarissimo
M. CHRISTIANO DAVIDI
IANI,

Gymnasii Hallensis antehac Conrectori et Directori,
nunc Ill. Gymnasii Isleb.
Rectori designato,
publicas in hoc Gymnasio lectiones
speciminis loco habendi
pridie Calend. Augusti MDCCCLXXX,
tradetur facultas,
de scholis bene constitutis, egregiis providentiae divinae
testibus,
praefatus,
quam officiosissime invitat
Ioannes Andreas Müller,
Ill. Gymn. Isleb. Ephorus.

ISLEBIAE,
Literis Io. Phil. Hüllmanni.

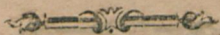
INSTITUT FÜR
HISTORISCHES RECHT

VERGLEICHENDE RECHTSLEHRE
UND RECHTSGESCHICHTE
VON
DR. phil. h. c. h. H. J. MEYER
LEHRER AN DER UNIVERSITÄT
ZÜRICH

LEHRBUCH
DES
RÖMISCHEN RECHTS

LEHRBUCH
DES
RÖMISCHEN RECHTS

A & Ω.

Nihil est certius, nihil plures eosque majores
habet testes, quam providentia divina. Cae-
lum enim et terra, et praesertim homines ipsi te-
stantur eam tam clara voce, ut mirum profecto
sit, si quis de ea dubitet. Tollamus in caelum
oculos; nam Deus

Os homini sublime dedit, caelumque tueri

Iussit:

quot corpora caelestia, quot quaeso sidera
animadvertimus, quae, dum iam permultis abhinc
seculis immutabili moventur ordine, sapientissimum
arguunt moderatorem. Dejiciamus oculos in ter-
ram! Consideremus eam paullo, quam assolet, ac-
curatius; quam multa, quamque luculenta depre-
hendimus providentiae divinae vestigia? Quicquid
in terra fit, id eo, quo debet, tempore accidit.
Vicissitudines dierum et noctium, aestatis atque
hyemis, suo eveniunt tempore. Et quod ad plan-
tas attinet, eae non minus statim tempore nascun-
tur. Quae omnia cum videamus, à Deo provido
ita gubernari fateamur necesse est. Nam neque
sponte seu casu fiunt, quia tempus et ordinem
servant, neque ad solam creationem referri pos-
sunt, ut non simul providentiam divinam subin-
nuant rerum creaturarum moderatricem. Intueamur
nosmet ipsos; contemplemur vitam, quam degi-
mus, et ea, quae nobis in hacce vita contingunt;
quis est, quin singularem Dei providentiam circa

A 2

se

se ipsum expertus sit? Quis sese modo ex hoc, modo ex illo, in quod venisset, periculo, vi quadam sublimiori ereptum esse potest negare? Et quem non juvat, beneficiorum à Deo acceptorum grato meminisse animo? Si autem singuli homines providum illum Deum testificantur, quid de pluribus, quid de integris populis dicam? Equidem eos omnes de providentia Dei testari, facili demonstrare possem negotio; sed cum mihi, publicas lectiones à novo Rectore habendas indicturo, tempori inserviendum sit, scholas bene constitutas illustres providentiae divinae testes ob oculos ponam, paucula de iis praefaturus.

Non quidem iam terminus est de aedificiis, in quibus schola habetur, quamquam et haec à Deo curari recte existimamus; sed de ipsis literarum ludis agitur, in quibus puerorum iuvenumque animi ad pietatem, ad eruditionem morumque civilitatem eo modo instituuntur, ut ista institutio successu optatoque effectu carere nequeat, dummodo discipulos eam decenter admittant. Eiusmodi scholae non solum bene constitutae sunt, sed etiam Deum testantur, qui res omnes, minimas pariter atque maximas, curat, conservat et gubernat. Sive enim originem, sive conservationem, sive florem illarum consideremus, ubique sapientissimam summi numinis providentiam conspicimus.

Antiquissimis quidem temporibus parentes ipsos suos instituisse liberos, tum ex sacris, tum
ex

ex profanis literis constat. Cum autem iis modo facultas, modo animus, modo tempus instituendae juventutis deesset, sine dubio inde factum est, ut scholae instituerentur, eaeque bene constituerentur. Et quid profecto melius, quid utilius hoc instituto potuit excogitari? Tolle scholas ex civitate, quis Dei cultus, quae recti bonique scientia, quod morum decorum erit? Turpissima ubique dominabitur barbaries, densissimaeque non ignorantiae tantum, sed improbitatis quoque malignae omnia involvent tenebrae. Intueamur gentes scholarum expertes, nonne immanitate barbarae, moribus agrestes, atque impietate horribiles erant? Barbari erant Graeci, priusquam musca haberent, barbari pariter Romani, antequam doctores sapientiae scholas aperirent, barbari quoque erant maiores nostri, priusquam in scholis instituerentur. Quantum igitur scholarum beneficium est, quod homines ab inculta barbarie abstrahant, abstractosque rebus divinis humanisque instruant? Sed cui quaeso, nisi Deo, illud acceptum referimus? Quis effecit, ut homines consilium caperent, instituendi scholas, et ut eas bene constituerent, nisi Deus? Quis istis scholarum conditoribus necessariam largitus est sapientiam, nisi idem ille unicus sapientiae fons? Saltem dubitari nequit, quin impulerit prophetas, ut apud priscos Ebraeos constituerent scholas, in quibus juvenus diligenter educaretur. Per Moïsen jussit Levitis quadraginta et octo urbes assignari,

ut Israelitarum scholae essent. Samuelem prophetam instigavit, ut in Galgala, Ramatha et Naioth scholam constitueret. Neque aliter de Elia, de Elifaeo, eorumque successoribus judicandum est, qui, quod neminem fugit, juventutem Israeliticam divino instinctu docuerunt. Unde apparet, originem scholarum testari divinam providentiam.

Quarum si conservationem consideremus, eandem conspicimus. Duraverunt nimirum scholae usque ad hoc tempus, neque in posterum, quod speramus, existere desinent, quamvis multos habuerint semper, et adhuc habeant hostes. Ut enim silentio praeteream, insensissimum illum humani generis hostem omni contentione, omnique opum vi scholas opprimere studuisse, multi quoque fuerunt homines, qui eas deletum irent. Eminent inter eos Carolostadius, quem Iac. Boehmius, Valentinus Weigelius, Christianus Hoburgius aliique secuti sunt, qui scholis interitum destinarent. Neque tamen efficere potuerunt, ut scholae aut occluderentur aut prorsus abrogarentur. Semper fuerunt cordatiores, qui scholas contra quasvis secus sentientium machinas strenue defenderent, easque amoris et curae summorum principum, caeterorumque magistratum gravissime commendarent. Quo factum est, ut deinceps non minus, quam antea, scholis praeficerentur magistri, qui juventutem artibus atque scientiis informarent. Neque defuerunt umquam viri, qui obirent haec-

cc

ce magistrorum munia, quamvis multum laboris et plerumque parum praemii habeant. Quid? quod semper fuerunt pueri, qui appetent doctrinam disciplinamque scholasticam. Quae omnia profecto non tam ab humana, quam à divina cura pendere, statuendum est. Deus enim est, qui, quod homines propriis viribus non potuerunt, repressit conatus, quibus Acheronticus hostis scholarum perniciem quaesivit. Deus non permisit, ut scholae ob quasdam maculas et corruptelas tollerentur, quamvis id multi tualerint. Deus excitavit viros, qui scholarum causam agerent, illaque nihil prius, nihil antiquius sibi haberent. Deus flexit animos magistratum, ut non solum conderent scholas, sed conditas etiam omni, qua possent, ratione conservarent. Deus tandem curavit, ut scholis neque magistri neque discipuli deessent. Quae cum ita sint, quis ex scholarum conservatione non conspicit providentiam divinam?

Superest, ut eandem ex scholarum flore conspici posse ostendam. Quod vero priusquam demonstrare coner, exponendum est breviter, in quo scholarum florem ponendum esse censeam. Sunt, qui eum ex magno eruditionis apparatu derivent, quo scholarum magistri utuntur. Scholas enim eo feliciores reputare solent, quo maior solidiorque ille est. Qui quamvis haudquaquam contemnendus, sed potius laudandus sit, plerumque tamen sit, ut ii, qui eum sibi compararint, non
tam

tam' juventuti recte informandae, quam suae famæ studeant. Quare alii in dijudicando scholarum flore ad discipulos respiciunt, eumque ex magno illorum numero metiuntur. Sed et hi in iudicio suo à vero aberrare videntur, siquidem maior discipulorum numerus, qui male respondet, scholarum florem magis impedit, quam auget. Ego vero eum ex fine scholarum metiendum esse credo. Qui cum in pietate, eruditione et morum honestate consistat, sequitur, ut illae scholae gloria floreat, in quibus puerorum juvenumque animi istis virtutibus feliciter instruantur. Quod ut fiat, non solum eruditi, pii fideique doctores scholastici, sed etiam dociles, diligentes, virtutisque amantes discipuli requiruntur. At quis illis doctoribus facultatem impertit, alios dilucide fideliterque perdocendi? Quis eos promptos paratosque reddit, ad vires suas discipulis consecrandas? Quis hisce discipulis tribuit ingenia bona? Quis eos assiduitate necessaria exornat, virtutis probandorumque morum amore inflammat, egregisque profectibus prosperat? Quis alius, nisi Deus, à quo omnia bona descendunt?

Quae cum tam clara sint, ut ab unoquoque, si oculos aperiat, possint conspici, nihil amplius addam, quam ut ea, quae jam commemoravi, Gymnasio nostro Islebieni commodem, in cuius constitutione pariter ac conservatione et flore luculenta deprehendi possunt providentiae divinae vestigia. Colantur ex duabus scholis, quae quondam prope templum

plum Andreanum erant, anno MDXLVI., Condito-
ribus illustrissimis Comitibus Mannsfeldiae, *Dom.*
Gebhardo, Albrecht, Philippo et Ioh. Georgio,
suafore b. D. Mart. Luthero, Moderatore D. O. M.,
à quo omnia demum repetenda sunt, quae per illos
bono Gymnasii facta sunt, quippe qui mentes regum
atque principum, ut vult, flectit. Quem ad modum
autem non sine voluntate divina fundatum est, ita et
usque ad hoc tempus summi Numinis providentia
perstat, quamvis multa misera, funesta et perniciofa
fata subierit. Non enim solum quondam peste affe-
ctum, incendio deletum, et bello vexatum, sed et
hoc demum anno conservatore, quem haecenus cog-
nuit, munificentissimo orbatum est. Ex omnibus
autem hisce malis emerfit, et nova floruit felicitate.
Huc refero gratiam, qua Dominus FRIDERICVS
AVGVSTVS, serenissimus Elector Saxoniae, hoc-
ce Gymnasium, dignatur. Huc refero sanctimoniam
vitae pariter ac eruditionis splendorem, quo iuvenes
nullo non tempore ex eo prodierunt. Huc refero
denique pietatem et doctrinam insignem, uti omni-
um praeceptorum, ita praecipue Rectorum et Con-
Rectorum, qui de Gymnasio nostro optime fuerunt
meriti. Qui quamvis vitae scholaeque valedixerint,
alii tamen in eorum locum successerunt, ita ut etiam
nunc non defint. Sic iussu *Domini Friderici Au-*
gusti, optimi Patris patriae, iam à *Domino Iosepho,*
B cle-

clementissimo Principe atque Comite Mannsfeldiae, vita defuncto, designatus Dom. M. Christianus David Iani, qui hactenus Gymnasii Hallens. Conrectoris munere per XIII. annos gavisus est, locum Dom. M. Gotthilf Ioh. Ludov. Dienemanni, pridie Id. Novembr. superioris anni morte nobis erepti capiet. Sistetur ad lectiones in Gymnasio nostro, speciminis publici loco, habendas, hora VIII. antemeridiana, pridie Calend. Augusti, et, oratione de scholarum mendis earumque correctione recitata, explicabit

1., ex Theol. Seileri Theol. dogm. pol. P. I. cap. II. sect. II. thes. 22. 23. 24. 25. de divina omnium rerum gubernatione.

2., ex Hebr. Deuter. XXXIII. 8--11. ubi sermo Mosis legitur, quo Levitis Israëlitarum doctoribus à Deo constitutis fausta precatur.

3., ex Graec. Homer. Iliad. XX. 56--66., quibus certamen Deorum describitur.

4., ex Latin. a., Cicer. de divin. libr. II. quatuor priores §§., ubi utilitatis mentio fit, quam juventutis doctores reipublicae afferunt.

b., Virg. Maron. Georg. Libr. II. v. 475--502. Vbi duo optat Virgilius, aut esse doctum, qui cognosceret rerum causas, aut rusticum et agricolam.

Cui actui ut intersint, et novum Oratorem Interpretemque audiant, omnes literarum Fautores, una cum Gymnasii Collegis atque Alumnis, per haec literas invito. P. P. Islebiae V. Calend. Augusti

CIDIO CCLXXX,

1070

H 1856 37

Ad
actum follemnem,
quo
Viro Clarissimo
M. CHRISTIANO DAVIDI
IANI,

Gymnafii Hallenfis antehac Conrectori et Directori,
nunc Ill. Gymnafii Isleb.

ri designato,
Gymnafio lectiones

is loco habendi
Augusti MDCCCLXXX.

tur facultas,
s, egregiis providentiae divinae
estibus,

ae fat us,
ciosissime invitat
ndreas Müller,
Isleb. Ephorus.

LEBIAE,
Phil. Hüllmanni.

